

DEBATT

OPPOSITIONENS FRAMTIDSUTSIKTER

Av fil. kand. STEN E. KJELLGREN

1960 års val blev ett bedövande slag för hela oppositionen. Högerpartiet räknade förvisso med att förlora ett antal mandat, men vissa förhoppningar fanns om att 1960 års röstsiffra skulle kunna bättras på. Folkpartiet hade hoppats att återvinna något av sin ställning före katastrofen 1958 och får nu nöja sig med en konsolidering på 1960 års nivå. Centerpartiet räknade med att fortsätta inbrytningen i tätorterna, men noterade i stället ett markant bakslag i denna strävan, som ju är helt avgörande för partiets framtid inom svensk politik. Vilket av de borgerliga partierna, som har anledning att känna störst besvikelse skall inte diskuteras här, även om ämnet vore lockande.

»Alternativtanken»

I den pågående debatten om årets val sysslar man alltför mycket med detaljer i 1962 års valrörelse. Sanningen är väl den, att vi fortfarande skördar frukterna av nederlaget i pensionsstriden. Debatten borde röra sig om vad som hänt sedan 1956 års val. Koalitionens upplösning och folkomröstningen hösten 1957 bildar en naturlig utgångspunkt för ett försök till bedömning av vad som inträffat.

Under hela efterkrigstiden förefaller det som om tanken på ett alternativ till den sittande regeringen varit avgörande för de borgerliga väljarna.

Folkpartiets dramatiska genombrott 1944–1948 togs av många som ett lovande tecken på att regimskiftet var nära förestående. Många av oss minns, hur ledande kommunalmän inom högerpartiet ställde upp för folkpartiet i 1946 och 1950 års val med motiveringen, att huvudsaken var att satsa på ett borgerligt parti med en chans att åstadkomma ett regimskifte. Under 1950-talet stärkte högern sin ställning steg för steg. Högerpartiets utvecklingskurva var på sätt och vis mera lovande än folkpartiets chockseger 1948, vilken ju följdes av stagnation under 1950-talet. Så småningom började obundna borgerliga väljare satsa på högerpartiet som ett möjligt alternativ.

En rad höger- och folkpartitidningar har efter årets val framträtt och förkunnat, att den borgerliga splittringen är den enda orsaken till nederlaget. De borgerliga väljarna har gripits av defaitism inför det tröstlösa inbördes grälet om småfuttigheter och helt enkelt stannat hemma. Många förordar en tre-partisamverkan, medan andra föreslår att man skall begränsa sig till ett samarbete mellan antingen högern och folkpartiet eller mellan folkpartiet och centerpartiet.

Dagens Nyheter kräver den 29 september en »djärvare opposition». Ledaren tyder på en sensationell omprövning inom denna tidning. »Gamla hämningar hindrar oppositionen från

att ta ledningen. Ett samlingsparti skulle ge ökad slagkraft», heter det i ingressen. »Ett verkligt radikalt utspel i samlingens tecken skulle vara en händelse i vårt politiska liv, som skulle få stor psykologisk betydelse och skapa en ny tilltro till oppositionens möjligheter.»

Dagens Nyheter är emellertid inte särskilt optimistisk om utgången av den pågående debatten. »Beklagligtvis tenderar alla sådana debatter att mynna ut i ett fasthållande vid det gamla. Försiktigheten segrar, ingen i ansvarig ställning vill riskera sin prestige på ett misslyckande. Debattörerna finner så småningom att de trampat i beck. Det ökar den olust, som redan finns.»

Spådomen har redan gått i uppfyllelse. Vecko-Journalen ställde i nummer 40 bl.a. följande fråga till de tre partiledarna: »Anser Ni en organiserad samverkan mellan de tre borgerliga partierna — eller rent av en partisammanslagning — a. önskvärd b. möjlig.» Herrar Hedlund och Ohlin anser en borgerlig »blockbildning» varken önskvärd eller möjlig. Herr Heckscher finner en organiserad samverkan önskvärd. »Dock tror jag uppriktigt sagt inte så mycket på någon sammanslagning, i varje fall inte utan att den föregåtts av långvarig samverkan i regeringsställning.»

Tiden är sålunda inne att sätta punkt för de utopiska utsvävningarna om en borgerlig trepartisamverkan med en sammanslagning av partierna som slutmål. Redan det förhållandet, att herr Hedlund aldrig gjort anspråk på att eftersträva en samverkan med sikte på regimskifte borde vara skäl nog att avsluta denna debatt. Herr Hedlunds uttalande på valnatten var avslöjande. Han beklagade, att socialdemokraterna ensamma fått majoritet med motiveringen att det nu blir svårare att komma till tals med rege-

ringen! Edouard Herriot har sagt: »Finns det något värre än politiker, som går att köpa, skulle det vara en politiker som går att hyra.» Så länge herr Hedlund leder centerpartiet har vi ingenting att vänta från det hållet. Sedan intervjun i Vecko-Journalen har emellertid debatten fortsatt i en positiv anda, som verkligen inger förhoppningar om att opinionstrycket är så starkt, att en konstruktiv samverkan framtvingas på litet längre sikt.

Förtroendefull samverkan — trots allt

Erfarenheterna synes visa, att splittningen på tre partier inte varit det främsta hindret för borgerligt samarbete. Den konstruktiva samverkan mellan högern och folkpartiet i Stockholm 1950–1958 och motsvarande företeelse i Göteborgs kommunalpolitik 1958–1962 är de mest uppmärksammade bevisen inom svensk politik på de båda partiernas förmåga att gemensamt bära ansvaret i majoritetsställning. Högerens och folkpartiets samarbete på det rikspolitiska planet under koalitionsregeringen i början av femtiotalet ledde till mycket uppmuntrande resultat, trots att partierna hade olika mening om en rad frågor. Venstre och konservative i Danmark har visat prov på samarbetsförmåga både i regerings- och oppositionsställning, både i medgång och motgång.

De borgerliga partierna i Sverige har dock inte kunnat motstå frestelsen att försöka manövrera ut varandra för att sedan kunna göra anspråk på att vara »det enda realistiska alternativet» till regeringen. I den tidigare citerade artikeln i Dagens Nyheter heter det på tal om detta problem: »I praktiken är det främsta hindret för ökad rörlighet förekomsten av tre borgerliga partier, som bevakar varandra ... Operationsmöjligheterna i radikal riktning är faktiskt större för ett bor-

gerligt samlingsparti, inriktat på att få till stånd växling vid makten, än för ett litet oppositionsparti, som måste gardera sig både i ryggen och flanken mot den övriga oppositionen.»

Den allmänna segeryran 1948 ledde folkpartiet till en kampanj riktad mot högern under mottot att en röst på högern vore bortkastad. Folkpartiet ensamt hade chansen att besegra socialdemokratin. Besvikelsen över stagnationen 1950 och högerpartiets uppräckning under herrar Hjalmarsons och Svärds ledning, ledde emellertid till insikt om, att folkpartiet inte av egen kraft kunde erövra regeringsmakten inom överskådlig tid. Våren 1951 gick de tre borgerliga partierna fram på gemensam front i flertalet frågor och man inbjöd gemensamt de stora organisationerna till överläggningar om den ekonomiska politiken. Det lönar föga att i dag spekulera över vad som skulle ha hänt, om inte bondeförbundet, som det senare visade sig, samtidigt hade fört hemliga förhandlingar med regeringen. Den svåra besvikelsen över ett svek av den typen ger emellertid den som tidigare motsatt sig »borgerlig samverkan» större inflytande inom de båda andra partierna, och så raseras den psykologiska förutsättningen för ett gemensamt uppträdande under lång tid. Man får börja om från början.

Under koalitionsåren blev samarbetet mellan högern och folkpartiet allt intimare. Högerpartiet drev sin besparingslinje och väjde inte för socialpolitiken och folkpartiet gick en annan väg, men det väsentliga fanns, nämligen ett ömsesidigt förtroende. De båda regeringspartierna drevs tillbaka steg för steg. Efter 1956 års val, som var en framgång för både högern och folkpartiet, var de psykologiska förutsättningarna för fortsatt samverkan bättre än någonsin. När herr Ohlin på valnatten glädde sig åt folkpartiets fram-

gångar, gratulerade han herr Hjalmarson till en ännu större framgång!

Pensionsfrågan

»Folkpartiet, som av regeringen hållits utanför åtta år av utredningsarbete i pensionsfrågan, begick ett misstag genom att efter mycken tvekan år 1957 gå med på att pröva linje 3, för att inte förhindra möjligheten av en lösning utmärkt av väsentlig valfrihet», säger herr Ohlin i den tidigare omtalade intervjun i Vecko-Journalen. Det tillkommer inte en utomstående att bedöma på vilket stadium folkpartiet gjorde misstag, men den som upplevt hur folkpartistiska valmakare under kampanjen ute i landet tvekade »att störa de väljare på vänsterkanten, som önskade rösta på linje 1» är inte alldeles övertygad om riktigheten i herr Ohlins bedömning nu efteråt. Under folkomröstningskampanjen slogs högern och folkpartiet för en positiv lösning. När LO avstod från att ge ett snabbt svar på SAF:s förhandlingsbud år 1954, beklagade bl. a. Ernst Wethje detta av samhällsekonomiska skäl. Utan att kontrollera källan vågar jag återge tankegången på följande sätt: Om förhandlingar snabbt kommit igång, hade inte kontantlönen fortsatt att stiga i samma takt, och hela inflationsproblemet hade blivit löst genom det ökade sparande, som åstadkommits.

Resultatet av folkomröstningen blev inte uppmuntrande för linje 3. Såväl de obotliga nejsägarna inom bondeförbundet som socialdemokraterna hade framgångar, vilka innebar en markant vändpunkt för båda partierna. Man hade då en känsla av att det främst var den folkpartistiska halvan inom linje 3 som sviktat, och denna känsla bekräftas nu av herr Ohlins uttalande om den tvekan med vilken folkpartiet gick till verket. Man kan ge

herr Ohlin rätt så långt, att ingenting säkrare leder till bakslag än att ge sig in på något, som man inte helhjärtat tror på.

Den positiva betydelsen av det gemensamma uppträdandet under folkomröstningskampanjen var de personliga relationer, som knöts mellan högerens och folkpartiets aktiva valarbetare i alla instanser. Här skapades en bred gemenskap, som kunde ha burit rik frukt i framtiden. Det kritiska skedet inträdde, enligt min mening, efter folkomröstningen. Att herrar Erlander och Hedlund skulle fullfölja en politik, som redan resulterat i framgångar, borde ha stått klart för var och en. Herr Ohlin kommenterar detta skede på följande sätt i *Vecko-Journalen*: »Efter folkomröstningen på hösten 1957 stod det klart, att enda möjligheten var en lagstadgad tilläggs-pension av ATP-typ, och vi utarbetade också ett sådant förslag. Tyvärr vägrade centerpartiet och i viss mån även högern att acceptera denna linje. Uppenbarligen begick centerpartiet — och högern genom att inte våga skilja sig från centern i pensionsfrågan — ett allvarligt misstag.»

I *Konservativa Studentförbundets* tidskrift *Svensk Linje* återfinns en artikel i novembernumret 1957, ur vilken det är frestande att återge följande: »Den taktiska bakgrunden till herr Erlanders stridsvilja just nu förefaller att vara en förhoppning om, att pensionsfrågan är sista chansen för det socialdemokratiska partiet att bryta den ständiga kräftgången. Från linje två och cp-bf har herr Erlander ingenting att frukta, eftersom denna linje vädjar till mera inskränkta företagaregoistiska synpunkter. Skulle både socialdemokraterna och centern vinna på ett nyval, kan herr Hedlund med hänvisning till oppositionens oförmåga att bilda en majoritetsregering fortsätta att stödja herr Erlander.

Grunden för samverkan nu, då ideologierna är urvattnade och inga nya idéer, som förmår att engagera människorna, kommit i stället, tycks vara så stora olikheter i åsikter och intressen, att man inte konkurrerar om samma väljarunderlag ...

Det talas mycket om att fp skulle befinna sig i en knipa. Detta parti skulle vara särskilt ovilligt att gå ut i ännu en strid på pensionsfrågan och antas därför eftersträva en kompromiss med soc.-dem. Det är möjligt att vi inom högern skulle vinna på att ställa oss utanför en uppgörelse. Dels skulle vi kunna vinna röster från fp och dels skulle vi hindra cp att vinna tillbaka en del från oss. Utgångspunkten för vår bedömning av läget måste dock vara, att vi under inga omständigheter kan vinna tillräckligt underlag för en ren högerregering under överskådlig tid. Om fp:s dilemma existerar vore det verkligen en dårskap av imponerande mått att lägga upp politiken efter kortsiktiga taktiska beräkningar. Hörnstenen i varje politik, som syftar till ett regimskifte här i landet, synes vara ett intimt samspel mellan högern och fp.»

Det enda man med någorlunda säkerhet kan säga nu efteråt är väl, att bakslaget för högern kommit två år tidigare om man följt detta råd. Slaget om pensionsfrågan förlorades av allt att döma redan under folkomröstningen. En helt annan fråga är var den samlade oppositionen stått i dag, om de båda partierna fullföljt den linje, som presenterades herr Hedlund efter folkomröstningen.

Omprövningen inom högerpartiet

För vår del gäller det att se om vårt eget hus. Vi kan alltså i dagens läge, där hela oppositionen har anledning känna besvikelse över 1962 års val,

lämna därhän vilka misstag andra gjort.

Det torde vara få, som i dag förnekar, att högerpartiet manövrerades in i en återvändsgränd 1958-1960 utan att alltför högljudda protester hördes inom partiet förrän på våren 1960. Den efterklokhet i allmänna ordalag, som vi alla ägnat oss åt efter 1960 års val, måste nu följas av positiv handling. Det skadar dock inte, att vi lite till mans påminner oss några banalt enkla fakta, innan vi går vidare. Det är för *det första* värt att ännu en gång understryka, att högerpartiet redan före 1958 års val föreslog besparingar även inom socialpolitiken och fick ett positivt gensvar från väljarna, *utan att samarbetet med folkpartiet för den sakens skull stördes* och utan att detta parti förlorade sin mycket omtalade vänsterflygel innan pensionsfrågan kom in i bilden. Det finns ingen anledning att upphöra med kritiken mot att socialpolitik och skattepolitik används som ett instrument för inkomstutjämning i en tid, då det inte minst ur de mindre inkomsttagarnas synpunkt finns betydligt viktigare uppgifter att sätta in resurserna på.

För *det andra* borde vi alla kunna inse, att ett parti är »en stor båt» som det tar lång tid att vända. Många är besvikna över, att omprövningen inte varit tillräckligt radikal efter 1960 års val. »För högerns del har det kanske ändå varit minst lika fatalt, att partiet inte med tillräckligt eftertryck markerat, att man definitivt brutit med den både från sakliga och taktiska synpunkter olyckliga 'kärva linjen'», skriver Svenska Dagbladet den 21 september. Det är självfallet omöjligt att säga vad som skulle ha skett, om man lagt upp taktiken på ett annat sätt, men inte styrker då tidigare erfarenheter att Svenska Dagbladet bedömt situationen riktigt. Tvärtom har tidigare förändringar tende-

rat att vara en belastning på kort sikt. Högerns försök med ett avancerat socialpolitiskt program 1946 ledde inte till några valframgångar på kort sikt och på lång sikt fullföljdes inte programmet, varför det inte är möjligt att bedöma vilket inflytande det kunde ha fått. Folkpartiets försök, att ensamt anpassa sig mitt under pågående strid i pensionsfrågan 1958, hade inte heller uppmuntrat till efterföljd. Utgången för högerpartiet 1962 skulle kunna betraktas som en bekräftelse på de kortsiktiga vådorna av förändringen som sådan.

Även om osäkerheten är stor, förefaller det sålunda riktigt att söka grunden till även årets valresultat före 1960. Tidigare har hävdats, att den kritiska punkten var, då högern och folkpartiet efter misslyckandet att åstadkomma ett gemensamt trepartialternativ i pensionsfrågan beslöt att gå skilda vägar. Det förefaller som om omläggningen i moderat riktning borde ha skett allra senast efter segervalen 1958, eftersom det i varje fall förefaller rimligt, att en framgång är en bättre bakgrund till en varsam omläggning än ett nederlag. En »omvändelse under galgen» gör sällan ett övertygande intryck. Från hösten 1959, då partiet låst sig i de flesta frågor inför 1960 års val, återstod, om man skall bygga på tidigare erfarenheter, ingenting annat än att löpa linan ut. Behövs ytterligare exempel på den saken, kan vi erinra oss högerns uppträdande i räntefrågan 1948. Vid stämman i Borås sommaren 1960 borde det sedan länge ha stått klart, att en uppgörelse med industritjänstemännen var förestående. Det förefaller knappast troligt, att ändrade signaler vid Boråsstämman hade förbättrat utgångsläget inför 1960 års val. Å andra sidan kunde möjligen ändrade signaler då ha underlättat anpassningen på litet längre sikt.

De borgerligas väg i framtiden

Frågan om sammanslagning av partier eller inte förefaller att i allra högsta grad vara en andrahandsfråga. Dagens Nyheters tidigare citerade ledare är ett av de många tecknen på, att det gemensamma nederlaget trots allt har ett positivt drag. Borde vi inte en gång för alla ha lärt oss, att inget av de nuvarande oppositionspartierna av egen kraft kan erövra regeringsmakten? Det väsentliga är, att man är beredd att lägga upp sin politiska långsiktspänning med helhetens bästa för ögonen och att de samverkande parterna kan lita på varandra i kritiska situationer. Eftersom förändringarna är så utomordentligt små inom vårt lands politiska liv, är en långsiktig planering ett livsvillkor. Det är möjligt, att nederlaget 1962 trots allt en gång kommer att kunna betraktas som den nödvändiga förutsättningen för en förnyelse inom oppositionen.

För högerens del gäller det att fullfölja den moderata linje, som man återvänt till efter 1960 års val. Den som är övertygad om, dels att omprövningen var absolut nödvändig efter 1960 och dels att förändringar är en belastning på kort sikt, har inte svårt att se framtiden an med optimism. Självfallet blir profilen en aning suddig just då man är i färd med att backa ur en ohållbar situation. I det läge vi nu befunnit oss, har det varit klokt att satsa även på frågor, där opinionen inte är mogen ännu, som skett i Europafrågan. Visst kan enstaka uttryck diskuteras, men när skall opinionen mogna om den inte bearbetas? Det är i 1964 års val de båda oppositionspartierna har vissa utsikter att skörda frukterna av engagemanget i Europafrågan, och den kampanjen bör därför fullföljas med all kraft.

Även herr Hjalmarson, som har äran av att ha ryckt upp högerpartiet

från 1948 års bottenläge, råkade ut för ett mindre bakslag i 1950 års val. Det råder ingen tvekan om att herr Heckscher skött sin utomordentligt svåra uppgift med en kallblodig skicklighet, som har alla utsikter att bära frukt på något längre sikt. Omläggningen i moderat riktning måste nu fullföljas med varsam hand. Inom socialpolitiken synes tiden vara inne att släppa den olyckliga låsningen vid slagorden standardtrygghet och grundtrygghet, för att nu nämna ett exempel. Högerpartiets ställningstaganden i exempelvis sjukförsäkringsfrågan och i pensionsfrågan visar, att denna konstlade uppdelning inte tillämpats i partiets praktiska politik före 1958.

Den som vill göra gällande att en moderat politik sällan är entusiasmerande, att man bör vara trogen sina ideal, att den som förordar en moderat linje i själva verket föreslår folkpartipolitik osv., bör överväga om det möjligen kan ligga något i följande resonemang:

Socialdemokraterna drabbades av bakslag flera gånger under den långa period, då man arbetade sig fram till sin ledande position. När har då bakslagen inträffat? Jo, då man alltför ensidigt drivit sin egen linje. Den hetska kampanjen 1928 mot bl. a. arbetsdomstolen och för en radikal arvsskattemotion är ett exempel och den »socialistiska skördetiden» efter andra världskriget är ett annat. Försöken i början av 20-talet att efter rösträttsreformen slå in på en radikal socialistisk politik borde ha varit varning nog. Ett genomgående tema i Herbert Tingstens skildring av socialdemokratiens idéutveckling, är partiledningens hårda kamp för att moderera dem, som med all rätt ansett sig mera ideologiskt renläriga än ledningen. Försvarsfrågan, som ju t. o. m. ledde till en vänstersocialistisk utbrytning 1917 och socialiseringsfrågan var tydligen

de främsta stridsfrågorna inom partiet. I våra dagar har vi på nära håll kunnat bevittna, hur den tyska socialdemokratin förbättrat sin position genom en omläggning i moderat riktning.

De borgerliga partierna i Sverige har i tur och ordning vunnit framgångar »genom att mobilisera missnöjet». Den, som vill ta steget från stort oppositionsparti till ett verkligt regeringsalternativ, stöter emellertid förr eller senare på den stora, moderata, inte särskilt partibundna grupp, som alltid tycks ha avgörandet i sin hand.

Idépolitik eller taktik?

Men skall då inte högern och folkpartiet vara trogna mot sina respektive ideologier? Mycket skulle vara vunnit, om en verklig analys kunde göras av det reella innehållet i de båda partiernas grundsyn. Något sådant låter sig naturligtvis inte göra i en tidskriftsartikel. En snabbrepetition av efterkrigstidens politiska debatt väcker emellertid misstanken, att den största faktiska olikheten mellan högern och folkpartiet ligger i bedömningen av de taktiska realiteterna. Partitaktik är ett ord med dålig klang. Den goda taktiken är emellertid inte ett simpelt rävspel. En god politiker skall naturligtvis kunna sakfrågorna, även om hans främsta uppgift på det planet är att bedöma och avväga olika experters råd. Politikerns uppgift är sedan han fattat ståndpunkt att servera sin övertygelse på ett sådant sätt, att den utstakade målsättningen kan uppnås.

Man kan t. ex. fråga sig om europafrågan är ett dilemma ur konservativ idésynpunkt. 1956 års idéprogram slår ju fast, att »svenska högern vill bygga ett Sverige på *den nationella samhörighetens grund*». Då byråchef Stig

Gunne i Göteborg pekade på denna programpunkt i sin kritik av partiets uppträdande i europafrågan, svarade fil. lic. Birger Hagård bl. a.: »Den tveklösa uppslutningen kring uppbygandet av ett nytt Europa har i den konservativa politiken över hela Europa infört ett nytt moment och skapat vidsträckt entusiasm.»

Trots den synbara motsatsen mellan den citerade programpunkten och den aktuella europapolitiken, förefaller det riskfritt att hävda, att det *inte* kräver någon ideologisk självövertinelse ur konservativ synpunkt, att anpassa sina praktiska förslag efter förändrade förutsättningar. Det har tvärtom ständigt varit en konservativ grundsats, att man inte skall försöka konstruera upp ett idealsamhälle och låsa sitt handlande med hänsyn till abstrakta ideal. Konservatismen är snarare en politisk metod, enligt vilken man ständigt utgår från den aktuella verkligheten i sitt politiska handlande. Avgörande blir inte vad konservativa politiker tidigare sagt i den aktuella sakfrågan och inte heller med nödvändighet vad konservativa partier har för ståndpunkt i andra länder. Somliga tycks tro, att det ur konservativ synpunkt räcker att analysera den historiska utvecklingen. Den historiska bakgrunden är förvisso viktig från konservativ utgångspunkt, men *endast som ett hjälpmedel* då det gäller att försöka bedöma utvecklingstendenserna i dagens samhälle. Ur principiell konservativ synpunkt är det minst lika felaktigt att med konstlade medel söka hindra eller fördröja en naturlig utveckling som att framtvinga »reformer» med konstlade medel.

Om en objektiv analys av dagens situation visar, att den nationella egenarten kan bevaras endast i samverkan med de övriga västeuropeiska demokratierna, ja då är det en bjudande plikt just för den konservative ideo-

logen att anpassa det praktiska handlandet efter dessa realiteter.

A andra sidan exemplifierar den aktuella debatten om europa- och utrikespolitiken tesen om, att en partiledning ständigt måste moderera sina renlärigaste ideologer. Birger Hagård hävdar i sitt inlägg i Svenska Dagbladet om högerpolitiken, att man borde kräva omprövning av den alliansfria utrikespolitiken om bl. a. Sverige till följd av denna inte skulle beviljas medlemskap i EEC. Birger Hagård har i tidigare inlägg gärna talat om att Sverige genom sitt FN-engagemang i Afrika medverkat i en »antieuropeisk politik». Bortsett från att Europas synes vara hänvisat till att inom Europas gränser vinna sin storhet åter, är det svårt att förstå, att Sverige i sin attityd till de afrikanska problem FN har att brottas med skulle låta sig ledas av sin strävan att uppnå en anslutning till Europa. I varje fall kan det svårigen hävdas, att sådana nationella intressepolitiska bevekelsegrunder kan göra anspråk på att vara en objektiv analys av utvecklingstendenserna i Afrika.

Europapolitiken är enligt min mening ett praktexempel på en fråga av utomordentlig vikt både ur saklig och ideologisk synpunkt, där det inte kan råda någon tvekan om, att vi måste fullfölja vår kamp för en lidelsefullt omfattad övertygelse, även om erfarenheten hittills varit mindre uppmuntrande. Att underlätta motståndet mot ett positivt engagemang för europa-idén genom att ge näring åt försöken att spela ut alliansfriheten, viljan till solidaritet med U-länderna och FN som oförenliga med ett »ja till Europa» är inte motiverat varken ur ideologisk, saklig eller taktisk synvinkel. Här kan ingen ansvarig partiledning falla undan. Detta hindrar inte, att en allsidig debatt är värdefull ur alla synpunkter, särskilt som vi kan

vara eniga om att den officiella nyhetstjänsten från exempelvis Kongo varit skäligen ensidig.

Slut leden bakom Gunnar Heckscher

Grundtesen i denna artikel är, att Gunnar Heckscher hittills haft den föga tacksamma uppgiften att lägga om rodret med sikte på framtiden och att utgången 1962 var på förhand given, eftersom varje omprövning i sig själv utgör en belastning på kort sikt. Endast genom att konsekvent fullfölja den moderata kurs, som partiet nu återvänt till, kan man dra nytta av de offer som gjorts på kort sikt. Skulle det närmande mellan oppositionspartierna, som vi hoppas på, inte komma till stånd, bör i varje fall högerpartiet föra en sådan politik, att ingen kan göra gällande att högerpolitiken som sådan utgör något sakligt hinder för borgerlig samling. Erfarenheterna från början av femtiotalet visar, att en sådan politik inte alls behöver vara konturlös eller osjälvständig i förhållande till den övriga oppositionen. Jarl Hjalmarson vände de ständiga nederlagen till en rad vackra framgångar, som förvandlade högerpartiet till ett stort oppositionsparti. Gunnar Heckscher har fått den svåra, men på lång sikt tacksamma uppgiften, att leda det fortfarande stora oppositionspartiet på dess vandring till bärande regeringsalternativ. En opposition utan en levande vilja att eftersträva regeringsmakten är dess bättre dömd att tyna bort eftersom den inte har någon som helst uppgift i vårt parlamentariska liv.

Lidingö den 8 okt. 1962.

P.S. Då partirådet i Uppsala nu enhälligt slutit upp bakom en moderat politik av Gunnar Heckschers märke, kan vi se framtiden an med optimism ur högerpartiets och därmed också ur den samlade oppositionens synvinkel.